

Sata ja yksi tapaa ilmaista topiikkia

Kirsi Sandberg & Juho Härme

1 Johdanto

Oppilaitoksissa ja korkeakouluissa opiskelee kasvava joukko kirjoittajia, jolla ei peruskoulun päättötodistuksesta huolimatta ole hallinnassaan opinnoissa menestymiseen tarvittavia tekstitaitoja ja riittävää repertuaaria kirjoitetulle ilmaisulle tyypillisiä rakenteita. Osa heistä on suorittanut opintonsa S2-oppimäärän mukaisesti, mutta opiskeluun liittyvien tekstilajien ja ns. akateemisten genrejen hallinta tuottaa hankaluuksia myös suomalaisen peruskoulun suomi äidinkielenä -oppimäärän suorittaneille (ks. esim. Kuusela 2010). 2010-luvulla kielten ja kirjoittamisen opetuksessa korostuu tekstilähtöisyys ja funktionaalinen tapa tarkastella kieltä (ks. esim. opsit & muita lähteitä). Tässä kehyksessä perinteinen, Suomenkin kontekstissa pääosin preskriptiivinen kuvaus (Komppa 2012: 121) tekstikokonaisuuden ja -kappaleen rakentumisesta ei palvele tarkoitustaan. Ns. uusi kirjoittaja on aktiivinen tiedonhakija ja tekstien tutkija, joka ei enää kysy, miten minun pitäisi tämä tehdä vaan miten eri tavoilla tämä on tehty.

Tutkimusperustaisen kirjoittamisenopetuksen tueksi tarvitaan käyttöpohjaista, kuvailevaa tutkimusta. Yksi keskeinen kriteeri mm. äidinkielen ylioppilaskokeen arvioinnissa on kappaleiden sujuva liittyminen toisiinsa (Ylioppilastutkintolautakunta 2017), mutta saatavilla on enemmän tietoa siitä, miten se pitäisi tehdä, kuin todellisesta kielenkäytöstä (Komppa sanoo tämän sivulla 121 ja viittaa (Chafe 1994: 296))

Tarve syntaksin ja tekstin rajapinnan analyysille (lähdeviite, eu-kartoitus) -> sovellusmahdollisuudet

2 Tutkimusaineisto ja -metodi

Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa aineistoon valikoidut tekstit analysoitiin kappaleittain¹ siten, että jokaiselle kappaleelle merkittiin topiikki eli se, mistä kappale kertoo (vrt. Lambrechtin määritelmä). Yhteensä neljäkymmentä tekstiä² kattaneen kokeiluaineiston perusteella päätettiin keskittyä *asumisesta* kertoviin kappaleisiin siitä syystä, että asumista käsiteltiin lähes jokaisessa analysoidussa näytetekstissä ja että asuminen aiheena havaittiin tavallisesti melko selvärajaiseksi. Koska tekstejä analysoi kaksi eri henkilöä (kumpikin 20 tekstiä), näyteaineiston avulla testattiin myös, kuinka samanlaisia tulkinnat kappaleiden aiheista olivat. (tähän joku maininta niistä tuloksista).

Kun kaikki tekstit kattava varsinainen kappalekohtainen analyysi saatiin päätökseen, lopulliseksi aineistoksi muodostui 415 asumisesta kertovan kappaleen sisältävää tekstiä. Tekstit sinänsä ovat keskimäärin 945 sanaa pitkiä ja sisältävät kaiken kaikkiaan keskimäärin 13 kappaletta, joista vähintään yhden topiikiksi on edellä kuvatussa tutkimusvaiheessa analysoitu asuminen.

Asumisesta kertovien kappaleiden syntaktisesta rakenteesta saatiin yleiskuva annotoimalla kappaleet koneellisesti dependenssijäsentimellä (ks. Haverinen ym. 2014). Koneellisesti tuotettu annotointi toimi lähtökohtana, kun kappaleita ryhdyttiin luokittelemaan eri ryhmiin sen mukaan, miten niissä indikoitiin asumistopiikkia. Luokittelu tapahtui seuraavien vaiheiden mukaisesti:

1. Määriteltiin, että kaikista potentiaalisesti asumista indikoivista sanoista otetaan mukaan ainoastaan varsinaiset asua-verbin johdokset, koska tämä oli selvimmin rajattavissa oleva kategoria. Tarkasteltaessa topiikki-indikaattoreita tarkasteltiin siis sitä, minkälaisissa rakenteissa kunkin kappaleen ensimmäinen asua-johdos (kuten verbi *asua* tai substantiivit *asuminen*, *asunto*, *asuntoasia*, *asuntomarkkinat*) esiintyi.
2. Jokaisesta kategoriasta valittiin tarkasteltavaksi puolet (tai vähintään x) Tätä kautta mukaan valikoitui eniten niitä, joita... yms. Tämä joukko analysoitiin siten, että mukaan otettiin vain tapaukset, joissa tulkintamme mukaan toteutettiin alatiopiiikin funktioita.

¹Käyttäen kirjoittajien itsensä tekemää kappaleiden ortografista erottelua.

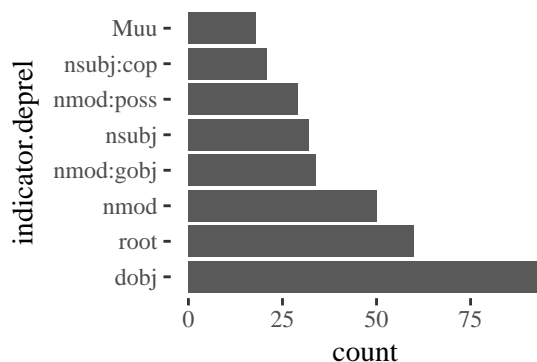
²Tarkista määrä

3. Kun jokaisesta syntaktisesta kategoriasta oli saatu kategorian suhteellisen koon mukainen (tai suurin mahdollinen) määrä alatopiikkitapauksia, nämä analysoitiin tarkemmin ja ryhmiteltiin eri tapauksiksi.

Analyyisin varsinaiset tulokset kunkin syntaktisen kategorian osalta on kuvattu tarkemmin seuraavassa.

3 Alatopiikkitapaukset syntaktisten kategorioiden mukaan ryhmiteltyinä

Asua-verbi ja sen johdokset esiintyvät tutkimusaineistossa tavallisimmin jo asumisesta kertovan kappaleen ensimmäisessä virkkeessä (81,45 % tapauksista). Juuri nämä ovat myös potentiaalisimpia kohteita alatopiikin esiintymisen kannalta, minkä takia edellisessä osiossa kuvattu satunnaisotanta päätettiin kohdistaa näihin tapauksiin. Lopputuloksena oli kaiken kaikkiaan 338 asumisesta kertovan kappaleen sisältävää tekstiä. Näissä itse asua-johdoksen syntaktinen kategoria eli jäsentimen sille asettama dependenssirooli vaihteli kuvion 1 mukaisesti:

Kuvio 1: Asua-johdosten jakautuminen eri syntaktisiin kategorioihin.

Kuvion 1 mukaan tavallisin asumista ilmaisevan topiikki-indikaattorin dependenssirooli on edellä kuvatulla tavalla rajatussa tutkimusaineistossa objekti (*dobj*). Jonkin verran muista kategorioista erottuvat myös predikaattiverbit (*root*) sekä tarkemmin määrittelemättömät adverbialit (*nmod*). Eri kategorioista tutkittaviksi valikoitujen tapausten määrä on esitetty taulukossa 1:

Taulukko 1: Syntaktiset kategoriat ja satunnaisotannan koko

Kategoria	Yht.	Otanta
dobj	94	47
root	60	30
nmod	50	25
nmod:gobj	34	17
nsubj	32	16
nmod:poss	29	14
nsubj:cop	21	10
Muu	18	9

Taulukossa 1 kuvatut kategoriat on seuraavassa analysoitu seuraavalla tavalla:

1. Jokaisesta kategoriasta on tutkittu taulukossa 1 esitetyn otannan mukainen määrä tapauksia ja näistä on eroteltu ne tapaukset, joissa kyseessä todella on ollut alatopiikki.
2. Alatopiikkitapaukset on ryhmitelty siten, että ne tapaukset, jotka tulkintamme mukaan ovat olleet

samanlaisia, on analysoitu osaksi samaa ryhmää

3. Lopuksi eri syntaktisten kategorioiden perusteella saaduista tapauksista tehdään synteesi, joka esitelmään Päätelmiä-osiossa.

3.1 Objektit

Alkuun: kuinka monta alatopiikkitapausta

3.2 Predikaattiverbit

Alkuun: kuinka monta alatopiikkitapausta

Predikaattiverbitapaukset ovat harvoin..

3.3 jne

Alkuun: kuinka monta alatopiikkitapausta

4 Päätelmiä

Ensin: edellä tehdyn analyysin perusteella saadut ryhmät kootusti

Sitten:

- Kuinka monta eri tapaa oikeasti löydettiin?
- mihin tällaista voisi soveltaa?
- mitä voidaan sanoa tekstilajista / kirjoittajista / yms.?
- Testaa “valvottua klusterianalyysiä” käyttäen tässä tehtyä luokittelua pohjana

Lähteet

Chafe, Wallace 1994. *Discourse, consciousness, and time: The flow and displacement of conscious experience in speaking and writing*. University of Chicago Press.

Haverinen, Katri, Jenna Nyblom, Timo Viljanen, Veronika Laippala, Samuel Kohonen, Anna Missilä, Stina Ojala, Tapio Salakoski & Filip Ginter 2014. Building the essential resources for Finnish: the Turku Dependency Treebank. *Language Resources and Evaluation* 48:3, 1–39.

Komppa, Johanna 2012. Retorisen rakenteen teoria suomi toisena kielenä-ylioppilaskokeen kirjoittelman kokonaisrakenteen ja kappalejaon tarkastelussa.

Kuusela, Jorma 2010. Kun kirjoittaminen ei suju. Teoksessa: Elina Harjunen, Riitta Juvonen, Jorma Kuusela, Beatrice Silén, M Sääkslahti, & M Örnmark (eds.) *Miten peruskoululaiset kirjoittavat?* Vsk. 9. Opetushallitus. Saatavissa: http://oph.fi/download/132345_Miten_peruskoululaiset_kirjoittavat.pdf [viitattu 19.12.2017].